

TRE TRYCARE e.a.: De glorie van de scheepvaart. Nautische encyclopedie met meer dan 1500 illustraties. Elsevier, Amsterdam — Brussel, 1972, pp 272. Met register.

Ons moderne Suid-Afrika dank sy ontstaan allereers aan die internasionale skeepvaart en, daarmee gepaardgaande, aan die drang wat die outydse seevaarders en ontdekkingsreisigers besiel het om hul verkenningstogte, rondom die suidpunt van ons wêrelddeel, oor onbekende oseane na onbekende strande uit te brei. Kommersiële voordele, avontuurlus en die besef dat die westerse mens die geloof van die vadere na alle windstreke van die aarde moes uitdra, het 'n rol in hierdie strewes gespeel.

Die Kaap, met Tafelbaai as 'n halfwegstasie, het nie alleen sy rol in hierdie verband gespeel nie, maar het ook sy ontstaan as 'n volksplanting, 'n kolonie, aan hierdie proses te danke. Daarna het die ossewaens begin rol. Soos die skepe hul rompe deur die water laat klief het, het die waens die onbekende binneland begin deurkruis om steeds verder te verken. Suid-Afrika het hom grotendeels van die see afgewend. Slegs hier en daar, soos in Transvaal, is weliswaar doelbewus na 'n verbinding met die see gestreef, maar die skeepvaart rondom ons kuste het die Suid-Afrikaner nie aangetrek nie.

'n Bekende historikus, dr G. D. Scholtz, het hierdie afsydigheid 'n aantal jare gelede in woord en geskrif betreur. Dit moet vir hom, en dié wat saam met hom die see liefhet, 'n vreugde beteken dat die gety besig is om te verloop, dat die Suid-Afrikaner tans besig is om 'n agterstand in te haal, dat hy van koers verander.

'n Groot bydrae lewer, in dié verband, ons eie vloot, tw ons eie oorlogsvloot en ons jong handelsvloot. En in dieselfde verband mag ek gerus ook verwys na die belangrikheid van die Kaapse seeroete waarvoor ons Vloot waak. In dié verband is, betreklik onlangs, nog in kommando J. C. Goosen, SM se standaardwerk **Ons Vloot**. Die eerste vyftig jaar, verklaar:

“Dit is sy plig om om te sien na diegene wat dit gebruik — die koopvaardy van die wêreld. Dit is die Vloot se werk, en as sy grys skepe in die uitvoering van hul pligte die bande van vriendskap met

ons buurlande kan versterk, nuwe vriende wen en alles wat edel is in die handhawing van die broederskap van die see hoog hou, dan vervul hulle hul regmatige vredestrydse taak. Hulle is — Die Grys Diplomate.”

Gedagtig dus aan die belangrikheid van die skeepvaart as 'n bron van inkomste, as dié middel om ons land in vredes- en oorlogstyd van die nodige te voorsien, aan die taak van die Suid-Afrikaanse Vloot as 'n organisasie om die skeepvaart te beskerm en om ons kuste te bewaak, het dit feitlik 'n vanselfsprekende vereiste geword dat ons, met ons gesig landwaarts en op die see gerig, meer kennis behoort te verwerf van die skeepvaart in die verlede, die hede en — die toekoms.

Die glorie van die skeepvaart is 'n produk van jarelange samewerking tussen seevaardkundige deskundiges in Swede, die VSA, Engeland, Duitsland, Denemarke, Noorweë, Finland en Nederland. Die Nederlandse uitgawe het tot stand gekom deur medewerking van E. W. Petrejus, konservator van die Rotterdamse maritieme museum “Prins Hendrik”. Sven Svensson verklaar in sy inleiding dat die seevaart van oudsher 'n beroep is wat met geen ander vergelyk kan word nie. Hy staan stil by die geskiedenis van die handelskip, die oorlogskip, die vissersvaartuie, die navigasie en die begrip seemanskap.

Dan behandel William A. Baker die skeepsromp met sy belangrikste onderdele, van die seilskip (hout), die moderne vragskip, die Noormanne — (Viking) skip, 'n fregat van 1768, die roer, die ontwikkeling van die stuurinrigting, die rompversierings, die anker, die gangspil, die verblyfplekke aan boord, die skeepsrompe, die luik, die lanterns edm.

Dan volg, weer van die hand van Sven Svensson, 'n pragtig geïllustreerde hoofstuk oor die rondhoute en die tuig, nl oor die maste, die staande tuig, die boegspriet. Op die seilskepe volg die stoomskepe.

Sven Svensson lei die leser vervolgens in na die geheime van die seil, die lopende tuig, die blokke, die seilskepe-tipes (1500 v Chr 1820 n Chr), die etnografiese skeepstipes, die verskillende tuigvorms, die koopvaardyvlae (No 28, RSA), die redery- en seinvlae, die kables.

Tage Blum skryf oor die voortbeweging van skepe deur roeiers, skroewe, stoomenjins, turbines en atoomkrag; terwyl Gerhard Timmermann die ontwikkeling van die vissery behandel (pp 170-181).

George P. B. Naish wy aandag aan die seil-sport (pp 184-201) en daarna volg Alan W. H. Pearsall se hoofstuk oor die bewapening (outydse kanonne, 15e eeu — 1915). Daar is 'n pragtige tekening van 'n Sweedse kus-verdedigingskip (1922), besonderhede oor mynveërs, antidiikbootwapens en sketse van oorlogskepe (1812-1936, 1939-1947 en later). Rolf Scheen is verantwoordelik vir die hoofstuk "Navigeren en manoevreren", bw dieploodsoorte, kompasrose, navigasie-instrumente, peilinstrumente, radio-rigtingsoekers, radar, vuurtorings (aan ons kus is Kaap die Goeie Hoop en Copper aangedui, p 241), seekaarte, seilteorieë, koerse, seemansuitrusting en vrye-tydsbesteding aan boord.

Ten slotte dan nog die uitgebreide register (pp 265-277).

Ek wil hier graag nadruk lê op die groot historiese waarde, ook militêr-histories, wat hierdie pragtige werk met sy duidelike tekste en voortreflike afbeeldings besit. Daar is, in die geskiedenis van die outydse skeepvaart, soveel wat òf as bekend beskou word òf al te dikwels op 'n ontoereikende wyse toegelig is ten geriewe van hulle wat vol belangstelling vir die onderwerp is, maar die skeepvaart slegs in die rol van 'n belangstellende toeskouer gadeslaan.

'n Vraag wat in my gedagte gekom het, is dié van 'n verklarende vakkundige woordeboek in Afrikaans wat ook histories en militêr-histories georiënteer is. Dalk bied **De Glorie van de Scheepvaart** hier 'n dankbare studie-objek. Dit laat my dink aan dr J. F. Bense se stelling van 1925, soos gepubliseer in sy werk **Anglo-Dutch Relations from the earliest times to the death of William the Third being an historical introduction to a dictionary of the Low-Dutch element in the English Vocabulary** (The Hague, 1925), waarin hy op p xiv verklaar dat hierdie studie hom geleer het:

"the carrying trade between Great Britain and the Continent was chiefly in the hands of the Dutch under Cromwell's Navigation Act; hence the continual con-

tact between English and Low Dutch Seamen, which led to the introduction into English of several Low Dutch nautical terms".

— Jan Ploeger

C. M. BAKKES: Die Britse Deurbraak aan die Benede Tugela op Majubadag 1900. Sentrale Dokumentasiediens, SAW Publikasie No 3 (Pretoria, 1973), pp 106. Met kaarte, foto's, bylaes I-III, bronne en literatuur, register.

Wie die bronnelys van kmdt dr Bakkes se proefskrif nagaan, kom sterk onder die indruk van die groot hoeveelheid bykans onaange-roerde bronnemateriaal wat daar, sowel in ons eie land maar veral in Engeland, met betrekking tot die Anglo-Boereoorlog bestaan en wat lê en wag om deur huidige en toekomstige navorsers verder ontgin en verwerk te word.

Met inagneming van die huidige stand van sake is dit belangrik om daarop te let dat ons, na $\frac{3}{4}$ eeu, wat die geheelbeeld betref, nog grotendeels moet staatmaak op die Britse bevindings van die hand van L. S. Amery en genl-maj sir Frederick Maurice. Van eersgenoemde se bekende reeks verklaar die skrywer dat dit "as monumentale geskrif... sekerlik vir 'n onbepaalde tyd 'n onmisbare bron ten opsigte van die Tweede Vryheidsoorlog (ek sou verkies: South African War, skr) sal bly". Van lg se werk verklaar hy, dat hierdie publikasie, wat 'n amptelike Britse weergawe is, "verskonend en beskermend" is en op een toonhoogte voortbeweeg.

Uit hierdie oogpunt beskou, is dit bemoedigend dat daar tot hede drie dele van dr J. H. Breytenbach se reeks **Die Geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902** verskyn het.

Geleidelik begin ons dan, eindelijk, oor 'n versamelwerk te beskik waarin, met inagneming van bogenoemde en ander Britse bronne en publikasies, vir die eerste maal op 'n wetenskaplik verantwoorde wyse gebruik gemaak word van 'n grotendeels nog onontgonne goudmyn van argivalia waaroor ons eie argiefbewaarplekke beskik. Hierdie goudmyn bestaan hoofsaaklik uit boustowwe wat hul ontstaan te danke het aan die verrigtings van die Boeremagte. Ten opsigte van die reeds bestaande, bogenoemde Britse militêr-histo-